

**Uniwersytet
SWPS**

Czy prawo do czystego środowiska jest prawem człowieka

Wykład – Wyższa Szkoła Humanitas

Sosnowiec, 9 grudnia 2022 r.

Historia praw człowieka

- Powszechna Deklaracja Praw Człowieka – 1948 r.
- Międzynarodowy Pakt Praw Osobistych i Politycznych oraz Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych Społecznych i Kulturalnych – 1966 r.
- Koncepcja trzeciej generacji praw człowieka
- Rozwój regionalnych systemów ochrony praw człowieka (np. Europejski Trybunał Praw Człowieka)
- Ochrona praw człowieka w konstytucjach państw demokratycznych
- Upadek Żelaznej Kurtyny w 1989 r.
- Rozwój organizacji pozarządowych zajmujących się prawami człowieka

Kodyfikacja praw człowieka

- Zakres materialny praw człowieka zmienia się wraz z rozwojem społecznym
- Zmiana następuje poprzez:
 - Rozwój orzecznictwa trybunałów międzynarodowych (koncepcja ewolucyjnej interpretacji praw człowieka)
 - Przyjmowanie nowych standardów międzynarodowych (dokumenty soft law, a następnie konwencje międzynarodowe)
- Zmiany mogą następować w konstytucjach państw
 - Pojęcie praw podstawowych – prawa człowieka, które zostały za najważniejsze przez daną wspólnotę polityczną i skodyfikowane w dokumencie rangi konstytucyjnej

Ochrona środowiska na gruncie Konstytucji RP

- Art. 5 Konstytucji: „Rzeczpospolita Polska [...] zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.
- Art. 68 ust. 4 Konstytucji: „Władze publiczne są obowiązane do zwalczania chorób epidemicznych i zapobiegania negatywnym dla zdrowia skutkom degradacji środowiska.”
- Art. 74 Konstytucji
 1. Władze publiczne prowadzą politykę zapewniającą bezpieczeństwo ekologiczne współczesnemu i przyszłym pokoleniom.
 2. Ochrona środowiska jest obowiązkiem władz publicznych.
 3. Każdy ma prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska.
 4. Władze publiczne wspierają działania obywateli na rzecz ochrony i poprawy stanu środowiska.
- Znaczenie art. 31 ust. 3 Konstytucji w kontekście ograniczania praw i wolności

Konstytucja i ochrona środowiska - uwagi

- Progresywny charakter Konstytucji
- Norma programowa ("władze publiczne prowadzą politykę") a prawa jednostki (prawo do informacji)
- Ochrona przyszłych pokoleń
- Wsparcie dla społeczeństwa obywatelskiego
- Ochrona środowiska jako obowiązek obywatelski
 - Art. 86 Konstytucji: Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.
- Istotne znaczenie – Konwencja z Aarhus z 25 czerwca 1998 r. o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska

Ochrona środowiska w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

- Art. 8 ust. Europejskiej Konwencji Praw Człowieka: „Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.”
- Ochrona środowiska uznawana za część „życia prywatnego”
- Brak szczególnego prawa na gruncie Konwencji (pomysły na protokoły dodatkowe) – skutek: rozwój orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
 - Nielegalne emisje, zatrucie powietrza, hałas, katastrofy naturalne, niebezpieczne odpady
 - Podejście: czy państwo wypełnia pozytywne obowiązki przeciwdziałania zatruciu środowiska? Czy naraża osoby na poniżające i nieludzkie traktowanie? Czy prowadzi to do zagrożenia dla życia? Czy obywatele mają dostęp do sądu? Czy wyroki są wykonywane? Czy obywatele mogą prowadzić działalność na rzecz ochrony środowiska?
 - Podsumowanie orzecznictwa: Factsheet – Environment and the ECHR: https://www.echr.coe.int/documents/fs_environment_eng.pdf

Sprawy dotyczące zmiany klimatu przed ETPCz

- Zmiana klimatu jako nowe wyzwanie dotyczące ochrony środowiska
- Europejski Trybunał Praw Człowieka zakomunikował trzy istotne sprawy dotyczące zmiany klimatu
 - Sprawa Youth4ClimateJustice - *Duarte Agostinho i inni przeciwko Portugalii i 32 innym państwom*, skarga nr 39371/20
 - <https://youth4climatejustice.org/>
 - *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz i inni przeciwko Szwajcarii* (skarga nr 53600/20) – Wielka Izba Trybunału
 - *Careme przeciwko Francji*, skarga nr 7189/21, Wielka Izba Trybunału
- Potencjalne znaczenie wyroków ETPCz w świetle uzgodnień klimatycznych państw-stron Konwencji

Prawo do czystego środowiska w orzecznictwie sądów krajowych

- Holandia
 - sprawa *Urgenda Foundation* – sąd w Rotterdamie, ostatecznie Sąd Najwyższy – wyrok z 20 grudnia 2019 r.; ocena wypełniania zobowiązań międzynarodowych przez Rząd Holandii
 - państwo ma obowiązek podjęcia działań łagodzących skutki zmian klimatycznych ze względu na "dotkliwość konsekwencji zmian klimatycznych i duże ryzyko ich wystąpienia".
- Niemcy
 - postanowienie Pierwszego Senatu z dnia 24 marca 2021 r., 1 BvR 2656/18)
 - Czy ustawa o zmianie klimatu jest wystarczająco ambitna?
 - Pojęcie solidarności wewnątrzpokoleniowej i solidarności międzypokoleniowej
- Polska
 - Sprawa Oliwiera Palarza – życie w warunkach ciągłego smogu (Rybnik)
 - Działalność Client Earth Polska
 - Sprawa budowy nowego bloku elektrowni w Ostrołęce
 - Sprawa 5 aktywistów dotycząca walki ze zmianą klimatu – cel pozwów: zobowiązanie rządu do podjęcia działań, które sprawią, że polska polityka klimatyczna będzie adekwatna do stojących przed nami wyzwań i będzie rzeczywiście służyć ochronie ludzi i środowiska.
 - <https://www.clientearth.pl/klimat-nasza-sprawa/>

Organizacja Narodów Zjednoczonych

- Rezolucja Rady Praw Człowieka nr 48/13 z 8 października 2021 r.:
 - *Uznaje prawo do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska za prawo człowieka, które jest ważne dla korzystania z innych praw człowieka.*
 - *Potwierdza, że promowanie prawa człowieka do czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska wymaga pełnego wdrożenia wielostronnych umów środowiskowych, zgodnie z zasadami międzynarodowego prawa ochrony środowiska*
- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych 76/25 z 26 lipca 2022 r.
 - *Uznanie prawa do czystego środowiska jako prawa człowieka*
 - *Wzywa państwa, organizacje międzynarodowe, przedsiębiorstwa i inne zainteresowane strony do przyjęcia polityki, wzmocnienia współpracy międzynarodowej, wzmocnienia budowania potencjału i dalszej wymiany dobrych praktyk w celu zwiększenia skali wysiłków na rzecz zapewnienia czystego, zdrowego i zrównoważonego środowiska dla wszystkich.*

Propozycje zmian prawa

- Ferdinand von Schirach – niemiecki pisarz i adwokat, autor wielu książek tłumaczonych na j. polski (Wydawnictwo Znak) – np. „Sprawa Colliniego”
- Manifest z kwietnia 2021 r. – „Każdy człowiek” – petycja w sprawie rozszerzenia zakresu Karty Praw Podstawowych UE; inicjatywy w poszczególnych państwach członkowskich; działania Centrum Spraw Międzynarodowych w Polsce
- Propozycja dodania nowego postanowienia do Karty Praw Podstawowych: *Każdy człowiek ma prawo do życia w zdrowym i chronionym środowisku.*
- Znaczenie prawne poszerzenia Karty Praw Podstawowych UE; oddziaływanie Karty na nasz porządek prawny
- Inna propozycja: Philippe Sands – wprowadzenie do Statutu Rzymskiego ustanawiającego Międzynarodowy Trybunał Karny zbrodni „ekocydu” (*ecocide*)

Wnioski

- Zmiana paradygmatu w podejściu do ochrony środowiska – walka ze zmianą klimatu jako paradygmat.
- Na przykładzie prawa do ochrony środowiska można zaobserwować rozwój norm prawa krajowego i międzynarodowego.
- Orzecznictwo sądów międzynarodowych i krajowych może dopingować państwa do bardziej ambitnej polityki.
- Sala sądowa w tych sprawach uzupełnia debatę polityczną oraz daje szansę aktywistom na konkretne działania.
- Konstytucja RP odnosi się do praw przyszłych pokoleń – powinniśmy wcielać to prawo w życie.

Dziękuję za uwagę

abodnar@swps.edu.pl

Twitter: @adbodnar